

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жук А., Делятинський Р., 2021. Ієрархія Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії у часи підпілля Української греко-католицької Церкви (1946-1989 рр.). Грааль науки. Вип. 2-3, 607-609. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.04.2021.127>
2. Творча спадщина о. Г. Хомишина. URL: <https://surl.li/wwshab> (дата звернення: 05.03.2025).
3. Андрухів, І. А. 2024. Історичний аналіз творів та послань єпископа Греко-Католицької Церкви Григорія Хомишина та їх соціальний вплив. Південний архів (історичні науки), (47), 5–12. <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2024-47-1>
4. «Діти – наше унікальне теперішнє», — о. Андрій Жук про шкільне капеланство. URL: <https://novazoria.com.ua/?p=26285> (дата звернення: 05.03.2025).

Андрій ЖУК,
викладач Чортківської дяківсько-катехитичної
академії ім. Григорія Хомишина,
аспірант кафедри історії України і методики
викладання історії Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
учитель історії Ліцею № 23 ім. Романа Гурика
Івано-Франківської міської ради,
лауреат премії НАН України,
Чортків-Івано-Франківськ, Україна.
zhuk.andrii.vasylovich@gmail.com

АРХИКАТЕДРАЛЬНИЙ СОБОР УГКЦ, ЯК КУЛЬТУРНО- ДУХОВНИЙ ОСЕРЕДОК ТЕРНОПОЛЯН

Анотація. Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ) відіграє значну роль у формуванні духовно-культурного простору України, особливо в умовах війни та суспільних криз. У цьому контексті Архикатедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці у Тернополі виступає не лише як релігійний центр, а й як культурно-духовний осередок, що впливає на формування світогляду мешканців міста та збереження національної ідентичності. Вивчення історичної ролі собору, його архітектурних особливостей та функціонування в умовах сучасних викликів є необхідним для розуміння механізмів впливу духовних центрів на суспільство. Дослідження важливе також у контексті відновлення історичної пам'яті та збереження національної спадщини. Багато церковних пам'яток, зокрема Архикатедральний собор УГКЦ у Тернополі, зазнали руйнувань у період радянського панування та були відроджені лише після здобуття Україною незалежності. Водночас у сучасних

умовах війни собор виконує ще одну важливу функцію — місце духовного прихистку для всіх, хто шукає підтримки, миру та єдності в складні часи. **Метою** роботи є аналіз історичної, архітектурної та культурно-духовної ролі Архикатедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці як осередку духовності та культурної ідентичності мешканців Тернополя. **Об'єктом** дослідження є Архикатедральний собор УГКЦ у Тернополі як релігійний та культурний центр міста. **Предметом** дослідження є історичні аспекти становлення та розвитку собору, його архітектурні особливості, культурно-духовний вплив на тернополян, а також його роль у сучасному соціокультурному контексті. Автор ставить перед собою завдання дослідити основні етапи історичного розвитку храму, його архітектурні особливості, роль у житті міста та значення в умовах сучасних викликів, зокрема війни.

Ключові слова: Архикатедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці, історія УГКЦ, Тернопільсько-Зборівська митрополія, культура.

Становлення особистості кожного українця, без перебільшень, пов'язане із різного роду територіальними локаціями. До цієї категорії відносяться місце народження, помешкання, школа, де проходили дитячі та юнацькі літа, вищі навчальні заклади, в яких здобувався професійний фах, місце роботи чи заклади відпочинку. Однак серед цього мережива виділяються місця, які дихають глибокою духовністю та неймовірною українською культурою. Звісно, мова іде про храми та церкви, собори, каплиці тощо. Це саме ті місця, котрі спонукають до роздумів над життям чи сутністю існування. Де відчуваєш себе затишно та в єдності з Творцем. Кожен український храм чи собор має свою унікальну історію та вплив на розвиток суспільства. Хтось перебуваючи в такому місці Божої присутності черпає для себе натхнення жити, хтось чує відповіді на свої фундаментальні запитання, хтось насолоджується красою практичного виміру духовної культури, а хтось просто перебуває в такому місці з Богом...

Перебуваючи в Божому храмі присутні міркують про вічність, про безсмертя душі, а окрім того – споглядають мистецтво. О. Гончар у своєму найвідомішому та найвизначнішому творі, написаному у 1968 році «Собор» пише, що «якщо вже говорити про безсмертя, то мистецтво стоїть до нього найближче» [1]. Тому храми місцевого, регіонального, національного чи світового значення разом з їх унікальною, по-своєму водночас різними та спільними елементами культури мають безпосередній колосальний вплив на становлення особистості людини.

Одним із таких феноменальних храмів, який вже давно став осердям духовності Тернопільського регіону, є Архикатедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці Тернопільсько-Зборівської архиєпархії Української греко-католицької Церкви, що розташований у м. Тернопіль на вул. Сагайдачного 14. Храм став не лише надзвичайно вишуканою окрасою центру Тернополя, але й місцем духовної поживи для місцевих жителів і не тільки. Храмова архітектурна композиція не залишає байдужим нікого, хто проходить поруч, навіть попри певні конфліктні ситуації щодо його реставрації [2, с. 4-7].

Зі сторінок історії відомо, що в далекому 1749 р., незадовго до першого поділу Речі Посполитої, коронний гетьман Юзеф Потоцький заснував монастир з костелом під юрисдикцією Римо-Католицької Церкви. Окрім фундаторських

документів гетьман надав у власність монастиря чималу територію неподалік міських валів та звелів будувати костел на що жертвував великі кошти. Монастир віддав під опіку дванадцятьом монахам домініканського ордену. Храм такої величі та краси будували за історичними даними 30 років – з 1749 по 1779 рр. Попри те, що спочатку поруч з молитовним місцем храм, все ж таки, виконував оборонну споруду, він став однією з найкращих пам'яток архітектури не лише Тернопільщини, але й Галичини. Виконаний у стилі пізнього європейського бароко з тесаного каменю пісковика впродовж століть прикрашає центральну частину міста та милує око туристів до нині. Лише Божою ласкою можна назвати той факт, що після численних руйнацій цього храму більшовиками в 1939 р. та радянським військом у 1944 р. йому вдалося вистояти та «ожити» по-новому в лоні Української греко-католицької Церкви [3, с. 17-43].

На сьогоднішній день, коли Україна перебуває в стані жорстокої агресії з боку росії Архикатедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці в м. Тернопіль став справжнім «ковчегом», де кожен потребує може врятуватися від «потопу» сучасних небезпек. Двері собору щоденно відкриті для прихожан, що шукають культурно-духовного відпочинку та морального релаксу. Саме тут можна насолодитися вишуканим та мелодійним співом хорів та священників катедри, зануритися в глибину богослужінь, наповнених столітніми піснеспівами та молитвами, споглядати дивовижні розписи стін, виконані митцями світового масштабу тощо [4].

Відродно, що для духовно-культурного збагачення тернополян та гостей міста впродовж декількох днів з 17 лютого 2025 р. в Архикатедральному соборі УГКЦ перебував образ Матері Божої прославленої в Зарваницькій чудотворній іконі, яка датується XVIII століттям. Як зазначає синкел Тернопільсько-Зборівської архиєпархії УГКЦ отець-доктор Віталій Козак, ця «ікона Пресвятої Богородиці була центральним моментом з розвитку Зарваниці як чудотворного місця. Отже, це ще ми говоримо за XVIII століття, коли Зарваниця робить свої перші кроки як такий центр, який гуртує довкола себе паломників, які приходять до цього святого місця» [5].

Присутність цього чудотворного образу в Тернополі додала сили в боротьбі та надії на краще майбутнє українського народу, адже жителі міста та всі бажаючі, приступаючи до ікони, просили миру та перемоги Україні. У сучасних умовах собор виконує не лише релігійну, а й соціально-гуманітарну функцію. В умовах війни він став місцем духовної підтримки та соціальної адаптації для мешканців міста та вимушених переселенців.

Таким чином, Архикатедральний собор УГКЦ у Тернополі є не лише пам'яткою історії та культури, але й живим духовним центром, що відіграє ключову роль у житті міста та його мешканців, а дане дослідження може бути використане для розширення знань про історико-культурну спадщину Тернопільщини, розробки екскурсійних маршрутів, а також для написання науково-популярних та навчальних матеріалів з історії релігії та культури України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончар О. Собор. URL: <https://litgazeta.com.ua/chytaty-onlayn/gonchar-oles-terentijovich-sobor/> (Дата звернення: 1.03.2025).

2. Жук А. Причини виникнення та наслідки конфліктних ситуацій в архітектурі на прикладі Тернопільсько-Зборівської митрополії УГКЦ. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 77, том 2, 2024. С. 4-9. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-1>

3. Катедра. Тернопіль: Джура, 2009. 384 с.

4. Архикатедральний собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці. URL: <https://katedra-ternopil.org/> (Дата звернення: 1.03.2025).

5. До Тернополя привезли ікону Матері Божої Зарваницької. URL: <https://suspilne.media/ternopil/950841-do-ternopola-privezli-ikonu-materi-bozoi-zarvanickoi/> (Дата звернення: 1.03.2025).

Галина МЕНДИК,

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, викладач бандури Комунального закладу «Школа мистецтв» Байковецької сільської ради Тернопільського району Тернопільської області
Тернопіль, Україна

mendikgala1@gmail.com

науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Лариса ОРОНОВСЬКА

МИСТЕЦЬКА ШКОЛА ЯК ФУНДАМЕНТ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ У ВИХОВАНЦІВ

Анотація. *Мистецька школа відіграє ключову роль у формуванні духовності вихованців, адже мистецтво є потужним засобом естетичного, емоційного та морального розвитку особистості.*

Завдяки навчанню музиці, живопису, театру та іншим видам творчості, діти розвивають внутрішній світ, вчать висловлювати почуття, поглиблюють національну самосвідомість та досягають загальнолюдські цінності. Важливим аспектом є також виховання морально-етичних якостей, формування почуття прекрасного та розвиток здатності до співпереживання. Мистецька освіта не лише відкриває перед дитиною світ творчості, а й допомагає їй знайти власний духовний шлях, сприяючи гармонізації внутрішнього стану та зміцненню особистісної стійкості.

Ключові слова: *Мистецька школа, духовність, естетичне виховання, моральні цінності, національна самосвідомість, творчий розвиток, емоційна сфера, самовираження, гармонійна особистість, мистецька освіта.*